
Алесь Асташонак

Рабі і чакай, каб той, хто думае сёння,
як ён думае, думаў заўтра, як ты —
ня будзь Пазьняком...

«...Каб стаць мастаком, патрэбны дазвол Бога...»

Гутарка Леаніда ГАЛУБОВІЧА з Алесем АСТАШОНКАМ

Леанід ГАЛУБОВІЧ: *Воляю лёсу ты назіраеш за сітуацыяй у культурнай прасторы Беларусі здалёку, — што табе бачыцца? Ці сапраўды, як пісаў С. Ясенін: «большое видится на расстоянии»?*

Алесь АСТАШОНАК: Ня ведаю, як зьблізу, а на адлегласьці вялікага, як ты пытаешся, мала відаць. Праўда, прачытаў я за тых пяць з лішкам гадоў, якія адсутны, ня так ужо і багата з сучаснай беларускай літаратуры: з траціну «крынічных», «нашаніўскіх», «лімаўскіх» нумароў, некалькі асобнікаў «Калосья» ды «ARCHE», з дзесятак кніг. Што вылучу?..

Спадабаліся дзьве «лімаўскія» навелы: «Ізмурудна-зялёныя мухі» Станкевіча і «La bagatelle са сьмерцю» Чаропкі. Станкевіча я для сябе ў тым апаведзе адкрыў, Вінцук мне ўпершыню спадабаўся. Фантазія ў яго заўсёды была,

але гэтым разам, мабыць, добра папрацаваў рэдактар. А што да ўсяе чаропкаўскае гісторыі, то я да яе абыякавы не раўнуючы як да бурацкай харэаграфіі, у якіх бы рээстрах стагоддзя яе ні пералічвалі. Адно ўжо «Смаленне вепрука» Міхася Стральцова, ці адзін толькі «Кароль Нябожа» Вячаслава Адамчыка, альбо «Ільвы» Івана Пташнікава лепшыя за ўсю гісторыю — і Чаропкі, і не Чаропкі — разам. Ды які Чаропка, калі я ад нашмат мацнейшых Тарасава з Арловым (гістарычнымі) ператамі ўся яшчэ за далукашэнкаўскім часам, няхай яны мне прабачаць гэты «выпад».

І рэч тут зусім ня ў іх, а ў гісторыі, якою нас, сьвядомых, закармілі. Цікава было сьпяраша, дужа цікава: «Пагоня на Грунвальд», «Місія папскага нунцыя», «Пяць мужчынаў у леснічоўцы», яшчэ штось, ну а потым — надакучыла. Я ўвогуле ад гісторыі ў мастацкай прозе, у адрозьненьне, напэўна, ад большасьці чытачоў, не ў захапленьні — мне жыцьцё душы чалавечай цікавае. І тое месца, якое цяпер гісторыя аб'ектыўна займае ў жыцьці тых нямногіх беларусаў, што яшчэ засталіся, — усяго толькі ад нашай «нацыянальнай» няпоўнаўвартасьці: ну якому яшчэ этнастварэньню трэба гэтак пра ягоную мінуўшчыну распавядаць? Ну не шагландцам!

Скажу па асацыяцыі: стамілі ўжо і вечныя падарожнікі й вандроўнікі Глёбус з тым самым Арловым. Падарожнічаць разам, за сталом ці на канапе, цікава раз, тры, пяць, але не ...наццаць. Хоць экзальтаваная глёбусаўская манера надакучвае хутчэй за арлоўскую разважлівасьць, а то нават і «стомленасьць Парыжам», якая яшчэ пакідае пытаньні. Ва Уладзі мне спадабаўся «Краявід з ментолавым пахам» (я й кніжку «Рэквіем для бензапілы» менавіта гэтак бы назваў) — ёсьць у ім магія, а ўжо што да выкшталцонасьці Арлова як літаратара, дык мы даўно забыліся, калі да яе прызвычаліся як да фірмовага знаку. Памятаю Уладзю і люблю, перадусім, па рэчах кшталту «Палётаў самотнага птаха» (можа, лепшае ў яго) — іх і чакаю, таму «Краявід...» і ўзрадаваў мяне.

«Пагоню» Пташнікава, як і ўсю ягоную «анімалістычную» навілістыку, абмінуць немагчыма. Праўда, чытаньне гэтае таксама не маё: у жывапісаньні ў літаратуры, нават у сэнсе ягонага чытацкага ўспрымання, я, на жаль, чалавек абдзелены.

«Жыта і васілёк» Разанава — твор мысьляра.

Мысьлярскі твор — «Хто я? Мяне не было, няма, ня будзе» і ўвогуле разьдзел «Наўзбоч чалавека» ў кнізе «Мяне няма» Акудовіча.

Нізкі ў «крынічных» «Постацях» Толі Сыса і Алега Мінкіна. Старыя вершы, гадоў за дзесяць-пятнаццаць, — але ж які неўміручы подых таямніцы, шаманства і таленту...

А найбольш цікава й карысна, хоць і горка, чытаць публіцыстыку Алеся Чобата ў «НН».

Што ўразіла?

Найбольш, найперш, перадусім, — сьмерці трох Міколаў: Цудзіка, Селяшчука і Трухана, Юры Кухаронка, Валодзі Глінскага, Любы Швлег (трэці быў мне сябрам, астатнія — даволі блізкімі людзьмі, апошняя — маладою яшчэ жанчынаю), Ігара Паліводы, Вячаслава Адамчыка, Карпенкі, зьнікненьні Захаранкі, Ганчара і Завадскага, ад'езд Някляева і Разанава...

Сумна ўсьцешыла зьяўленьне ў пецяярбуржскім ВДТ шатнага рэжысёра Мікалая Пінігіна.

Адбілася ў памяці, як сваё, «лімаўскае» чатырохрадкоўе Дануты Бічэль:

Няма ў мяне ніякага жаданьня,
няма жаданьня, каб было жаданьне.

Няма любові і няма адхланьня,
нічога не мяняе выпіваньне.

Уразіла зьяўленьне кнігі рускіх перакладаў з Алеся Пісарыка. Хоць, зрэшты, паводле Ларашфуко, нам трэба дзівіцца адно з таго, што мы яшчэ можам з нечага дзівіцца.

І, прабачце за вялікі водступ ад магістральнае тэмы — твораў, нечакана ўразіла — у Станкевіча: «Любіць ноч — права пацукоў» — амаль першая беларуская, хоць крыху буйная (па памеры і ахопу) рэч, якая мяне завабіла. Ні «Хрыстос прызямліўся ў Гародні», ні «Знак бяды», у свой час, мяне гэтак не забралі. Параўнаць сваё ўражаньне я магу хіба што з «Лявонам Бушмарам» (фэномен мовы), «Запіскамі Самсона Самасуя» (іронія), «Мёртвым не баліць» (актуальнасьць) і «Ладдзёю распачы» (прыпавестнасьць), «Судом у Слабадзе». Магу яшчэ згадаць фільмы «Чужая бацькаўшчына» Рыбарова паводле Адамчыка, «Чырвонае лісьце»... «Тутэйшыя» купалаўцаў і «Камедыю» Андросіка паводле Марашэўскага ў Альтэрнатыўным тэатры, сьпектаклі Віталія Баркоўскага...

«апошнія вершы леаніда галубовіча» — даўно паэтычны зборнік гэтак не западаў мне ў душу. Перад майстэрствам Станкевіча я здымаю капялюш (якога не нашу) — тваё ж пранікнёнае ў многіх вершах мяне кранае...

Мала, сказаў сьпяраша, пералічу. А як на пяць гадоў, дык багата.

Л.Г.: *Праўда жыцьця і праўда мастацкая, не зважаючы на эвалюцыю чалавек, усё яшчэ разыходзяцца між сабой ці ўжо схільныя да збліжэньня і тоеснасьці?..*

А.А.: Якая праўда жыцьця? Якога? Хлусьлівяга, убогага, прыніжанага?.. Праўда мастацкая? Яшчэ гарчэйшая ад жыцьцёвай? Што чалавек раб — і нават няздатны голас падаць?.. Гэта ў сэнсе вузкім, нашым. Чытайма з гэтай нагоды лепш эсістыку ды публіцыстыку — Алеся Чобата, Валеркі Булгакава, Сакрата Яновіча, Андрэя Дынько...

А ў сэнсе шырокім — працытую з сумам Ларысу Раманаву, якая, робячы мне пажаданьне ў «крынічнай» анкеце, сказала: «Што ён, чалавек, каб яго берагчы? Гняздо марнатраўства і болю». Ніхто, дарэчы, з маіх, няхай і нешмаглікіх, чытачоў, блізкіх да мяне, у адрозненьне ад яе, людзей, не зазірнуў так глыбока і пранікнёна мне ў душу — ажно мне самому раптам-неспадзявана яна растлумачыла, за што і ўдзячны ёй.

Перафразуючы вялікага расейскага паэта: праўды няма на зямлі, няма і вышэй. А мастацтва было заўсёды вышэйшым за жыцьцё — сваю бяжучую копію, свой спрошчаны чарнавік.

Сучаснае жыцьцё ёсьць блюзьнерства перад мастацтвам, сучаснае мастацтва — блюзьнерствам перад жыцьцём.

Л.Г.: *У мастацтве і прыгожае можа быць злым, і злое — прыгожым...*

Творца — нармальны чалавек? Ён аднавядае агульнаму ці толькі адзінкаваму (выпадковаму)? Чаму ж тады індывідуум спрабуе ўплываць на шырокае кола грамадзкасьці?

Аднак ні Біблія, ні іншыя геніяльныя творы мастацтва і літаратуры не абцяжарылі шалю добра перад шалэй зла на вагах вечнага часу...

А.А.: Ёсьць прыгожыя словы.

Прыгожых паэтаў няма.

.....

Ёсьць агідныя словы.

Агідных паэтаў няма.

Напачатак пытаць ня Анатоля Ціханавіч табе ўжо амаль адказаў.

Творца — асоба выняткава адзінакая і выпадковая. У пранумараваным на-

тоўпе, у аднааблічным так званым грамадстве, у прадбачаных хадах псеўдаэвалюцыі. Супольнасьці няма — ёсьць закінутыя нейкім чынам на зямлю, у пустэльні эгаізму (Андрэ Жыд), нізкасьці й бязглуздасьці «мятушыся душы», les hommes qui revoltent, людзі бунтуючыя (Камю), якія нясуць у сабе пратэст, бунт, паўстаньне. Сыс Анатоля — першы ж прыклад. І, прабач, «неспівшыіся, но примкнувший» да яго своеасабліва, дзесьці процілегла, Галубовіч. Яшчэ Разанаў, які, і здаецца, побач з намі, сярод нас, праваруч, леваруч, — і зусім далёка ад нас. Ён з намі — і яго тут няма. Даўно ўжо. Гэта мы сабе прыдумалі, што ён — адзін з нас, каб спаць спакайней ва ўласнай шэрасьці, бяздарнасьці, уземленасьці. І цябе сярод усіх няма. І Сыса. Не кажучы ўжо пра Акудовіча, якога ўвогуле няма — і ці ж быў ён? Паводле ўласнага прызнаньня.

А хто будзе? Усё тыя ж...

Мастак — гэта заўсёды страгата адзінкі ў статку, які павадыры пералічваюць па галовах. Гэта ў іх «недадой». Птушка белая з чорнай плямінай. Глыбока чымсьці паранены (і ў прамым сэнсе, а ня толькі ў літаральным), яшчэ, найхутчэй, у дзяцінстве маленькі чалавек, які й перастаў праз тое быць маленькім.

Сёньняшні ўлюбёнец славы Уладзімір Сарокін кажа: «я ўпэўнены, што ўсе літаратары — сапраўдныя — альбо былі траўмаваныя ў дзяцінстве, альбо прыхварэлі на штось — і ня раз...» А пісаць яны гачынаюць, каб «компенсаваць разрыў з рэальнасьцю. У чалавека здаровага, які жыве ў поўнай згодзе з рэальнасьцю, гэтага не адбываецца».

Абыякавасьць, ніякавасьць утвараюць гурт. Боль, параненасьць, смутак, распач — ствараюць асобу. Весялосьць — у доме дурня, гэта яшчэ са Сьвятога Пісаньня ідзе, сум, жаль — у прытулку разумнага. Каб стаць мастаком, патрэбны дазвол Бога. Без Ягонага пацалунку ў цемечка не абыдзешся.

А наконт уплыву, дык жадань не яго здзяйсняць адно ў тых, хто ідзе пакрасавацца, палюбавацца сабою на фэст фанабэрыі. Гэта ў Глёбуса, у горшых яго варыянтах, не ў койданаўскіх згадках. У Валодзі ёсьць апавяданьне, надрукаванае ў «ЛіМе» ў канцы васьмідзесятых, «Ма-ма», здаецца, называецца, праз шчымлівасьць якога ў мяне й дагэтуль баліць душа.

Які ўплыў? Хто на каго можа паўплываць? Дый навошта? Ты сам на сябе паўплывай. Мастак, ацаліся сам! Той, хто стварае — робіць гэта як бы і не зусім сам. Ягонай рукою Бог водзіць.

Чаму я ўсе гэтыя аповеды пісаў «нагбом» — старонкі па 3-4 ў гадзіну сама болей за поўдня-дзень? Нават «Шклатару» трыццацістаронкавую. А «Вяртаньне» пра Багдановіча, яшчэ на дзвюх мовах, уперамешку, больш за дваццаць старонак, з пэўнымі гістарычнымі рэаліямі й каларытам, хочаш вер, хочаш не, накідаў ці то за чатыры, ці то за тры гадзіны.

Чаму ж не пішу амаль ужо шэсьць гадоў, толькі тры аповеды і нешта накіштальт аповесьці ды запісы раблню? Бо, прабач, гэта нехта тады руку маю накіроўваў, а цяпер мы з ім адзін аднаго ня чуем.

А Біблія ўсё ж такі абцяжарыла шалю добра на вагах часу. Нікому — ні Талстому з Дастаеўскім, ні Шэкспіру з Сервантэсам гэтага не ўдалося — адным толькі запісальнікам Бібліі. Бо Яна прадыктаваная Богам як Ягонае найвышэйшае «откровение». Вялікую пашану бальшыня людзей мае, з напісаных твораў, толькі да Бібліі. Пры ўсёй маёй павазе да геніяў і талентаў. Ведаю людзей, якія жывуць паводле Бібліі, а вось паводле любімых мною Гоголя ці Акутагавы — ды дзе там іх з іхнімі супярэчлівасьцямі! — паводле хоць бы празрыста інтэлігентнага Чэхава — не знаёмы з такімі.

І калі ўжо выбіраць адну-адзіноткую кнігу для чытаньня назаўжды, то самай тут годнай, як, прынамсі, на маю думку, будзе, вядома, тая ж Біблія — з пункту погляду і літаратурнага, і філясофскага (Прыпавесьці, кніга Іова, Эклэзіяс, Дабравесьці).

Л.Г.: *Што ты і каму хочаш сказаць? Яшчэ ўсё спадзяешся, што пачуюць і зразумеюць?*

А.А.: Як можна ўжо зразумець, нічога й нікому. І ні на што не спадзяюся. Хто мяне можа пачуць і зразумець? Хто каго ўвогуле пачуе і зразумее? Вось хто каго перакрычыць, чыя глотка бліжэйшая да карыта ў любой ягонай праяве, грошы гэта ці кніга на спонсарскія грошы, — гэта ўжо бліжэй да існасці.

А як па вялікім рахунку, дык што — гэтак неабходна, каб цябе пачуў хтось іншы за нямногіх блізкіх табе людзей? Трэба найперш, каб цябе Бог чуў, а Ён ужо возьме на Сябе клопат, калі ты чуеш Яго, данесьці да цябе Свае словы.

Ці думаеш, што Бабкоў чуе Валерку Булгакава, а той — Бабкова?

Многія чуюць памянёных волатаў думкі й слова? І толькі што названых, і крыху раней? Стэндаля, Гэгэ, Борхеса? Не кажучы ўжо пра Купалу... «А беларусы нікога ня маюць...» Грашу: ці патрэбны той Купала тым беларусам, што ўпэўнена кроцаць на выбары — і яшчэ будуць крочыць?

Адно той, каму трэба, той і чуе.

А разуменьне, тым больш узаемаразуменьне ўвогуле немагчымае. Чалавек безнадзейна адзінокі. Самотны. Зноў жа — зразумей хоць бы сам сябе. Я дык мала каго ведаю, каму гэта ўдалося б. Іншы прашлёндаецца ўсё сваё нібыта жыццё па вагонах цягніка, які з нікуды ідзе ў нікуды, — і ўцяміць, на схіле дзён сваіх «высокіх», яшчэ менш, ніж разумеў, выходзячы на перон.

«Я ведаю, што я нічога ня ведаю».

У выніку я ўвогуле амаль перастаў размаўляць. З сабачкам ахвотней словам перакінуся. А такі ж, здаецца, быў гаваркі! Раней хоць шклянка язык разьвязвала, а цяпер, як яе са стала прыбраў... Праўда, як хто яшчэ памятае, я й раней, часта, прыняўшы, яшчэ больш сумны рабіўся і маўклівы — адно налівай.

Маўчаньне аль бо пераважна маўчаньне, з розных, вядома, прычынаў, выбіралі і выбіраюць: Арцюр Рэмбо, Адам Міцкевіч, Сухав-а-Кабылін, Юргіс Балтрушайціс, Аляксей Кручоных, Хадасевіч, Бабель, Алеша, Юры Казакоў, Тамаз дзі Лампедуза (раман «Леопард», праз год пасля зьяўленьня перакладзены на 40 моваў), Сэлінджэр, Кен Кізі, Саўлюс Кандротас (лепшы колісь літоўскі навеліст, застаўся ў Аўстраліі, ягоную творчасць выдана ведае і высока ацэньвае не самы апошні ці не былы наш крытык і прэзаік Анатоль Сідарэвіч), Дубоўка-паэт, крытыкі Аляксандр Станюта і Ігар Жук, Стральцоў-празаік, Вярцінскі, Сокалаў-Воюш, Клімяноў, Наварыч, Галіна Булыка, Сыс, Мінкін, «купалаўскія» акторы Павел Кармунін і Аляксандр Дзянісаў (зыхаў у Штаты дзеля хворай дачкі й пачаў працаваць таксістам неўзабаве пасля атрыманьня Дзяржпрэміі СССР), Пётр Мамонаў, лідэр рок-гурта «Звуки Му», кінаактор («Таксі-блюз» П. Лунгіна), кінарэжысёр Андрэй Смірноў, актрысы Вікторыя Фёдарова і Алена Салавей, актрыса Кацярына Васільева (стала манашкаю — а ці піша яшчэ і друкуецца Міхась Швехаў?), шахматыст Роберт Фішэр, рэжысёр Ежы Гратоўскі, Джон Ленан. Першы — самы славуты, хрэстаматыйны «адказнік», трое апошніх — стомленыя геніі. Увогуле, гэтых маўчальнікаў няшмат, дзівакі, вядома, хоць, пакорпаўшыся, іх можна яшчэ багата адшукаць у літаратурах і культурах сьвету. Я назваў адно тых, каго згадаў амаль адразу. Пералік гэты можна ўспрыняць як спробу ўласнага апраўданьня. Тым ня менш — кампанія гэтая, стракатая і рознаўзроўневая, ня з горшых. Ва ўсякім разе, гэта суполка нашмат лепшая за аблаўрэчана-графаманскі гурт: не намагаецца засьмечваць людзям глузды.

Я ўжо ня буду казаць пра тых, хто абраў маўчаньне, самахоць сышоўшы з жыцця. У нядаўняй кнізе Г.Чхарцішвілі (той, што Акунін, аўтар бестселераў пра вышукніка Эраста Фандорына) «Пісьменьнікі і самазабойства» іх названа 350...

Беларускіх паэтаў ды пісьменьнікаў тут можам адразу згадаць — іх ня так ужо й мала... Жэня Янішчыц, Краўчанка, Лісіцын, Рубін... А нядаўна трапіла ў рукі кніга амерыканскага літаратуразнаўцы «Алкагалізм і амерыканская літаратура» — праца, скажам так, з апошняй названаю памежная. Нобелеўскія лаўрэаты Фолкнер, Сінклер Льюіс, Юджын О'Ніл, хранічны спажывач «стары» Хэмінгуэй, Эдгар По, Джэк Лондан, Фіцджэральд — ужо досыць, а гэта ж толькі першыя, самыя яркія прыклады. У нас іх таксама хоціць. Пачнем з суразмоўцаў — мяне і цябе, дададзім Сыса, — мёртвых трывожыць ня будзем, а жывыя, можа, засаромеюцца ці пакрыўдуюць...

Вядома, лягчэй вышукваць прычыны майго маўчаньня, свайго літаратрацкага занядаваньня, чым прызнаць уласную пісьменьніцкую «несостоятельность». У фантастычнага двухмоўнага прэзаіка, эсэіста, літаратуразнаўцы, перакладчыка «Яўгена Анегіна» Набокава адзін толькі сьпіс ягонаў бібліяграфіі займае 800 старонак. Ну, добра, я не такі пладавіты, за Марчуком табе ня ўгнацца. А дзе ж мой «Швейк», якога Гашак напісаў у 40 гадоў? Ты ж пачынаў амаль што з «Камедыянта», меў з ім не абы які поспех — яшчэ жывыя сьведкі аншлагаў у Менску ў 85-86 гадах. Потым былі сагырычныя «Гісторыя з туалета», «Дом творчасці»-I і II, «На Радзіме», «хармсiзмы» з подпісам Ы.Ж.-А.Р. Таленту не хапіла. А найбольш — слыху. З душою штосьці зрабілася. І гэта ўжо не самаапраўданьне: я ніколі ня быў такім, хто ігнараваў тое. Ці ёсьць у мяне нейкі голас, унутраны або за маёй сьпінаю, які рабіў штодня абавязковыя некалькі старонак, а я месяцамі, а то і гадамі (1989-1990) не пісаў.

«А чым будзем здзіўляць?» — пытаўся ў мяне заўсёды чалавек, які вучыў мяне мысьліць парадаксальна, самы таленавіты мастак і мысьляр, якога я сустракаў, ця перашні галоўны рэжысёр «колесаўскага» тэатру Віталь Баркоўскі.

Ці здзіўляў я хоць крыху? Мабыць, у 1993-95 гадах, перадусім публікацыямі ў акудовічаўскім ЗНО (дзякую Валянціну за сьветлыя радкі ў нягоршых старонках бязладнага майго жыцьця): «Суплёты», тыя ж «хармсiзмы»... Першы «новакрынічны нумар» — «Жоўты колер белага сьнегу», «Рыгор Данадоні, эксвайр»... «самотаю» («Другое дыханьне») у «ЛіМе». Больш ужо, пэўна, здзіўляць не давядзецца: «адпрацаваны матэрыял». Хіба кагось — маўчаньнем. І не трэба, як гэта, мне здаецца, робіць Алежка Мінкін у «крынічнай» гутарцы вытрымліваць паставу: я пішу, проста мала друкуюся. Алег, ты ўжо напісаў «Прэлюдыю» і пераклаў «Крумкача».

Быць навідавоку — права эпатажнага Глёбуса.

Нехта ж мае права пісаць і такую х...ню, як «Прыватныя прыемнасьці» Гары Мэт'юза (ARCHE, № 1, 1998 г. — дапаможнік мастурбанта). Нехта ж мае права, маючы і талент, і адукацыю, і працалюбства, гэтак здэкавацца з беларускае мовы (чытай дзеля параўнаньня Кузьму Чорнага ў лепшых ягоных узорах), як Валерка Булгакаў у перакладзе «Парнаграфіі» Гамбровіча.

Плён — крыж працаўніка і рамантыка, лірыка і гісторыка Арлова.

Мне больш даспадобы пачварнае, — здавалася б — і здаецца! — пастава Сыса («замардаванага сэксам аўкаголіка»).

У краіне трэба берагчы паперу.

Тым больш, што да гэтага вядзе сам «бацька».

А можа, нагаворваю я на сябе? І быў бы ў мяне слых, калі не перамянілася б круга жыцьцё і час з энергіяй не пачалі сыходзіць пераважна на тое, каб зарабіць грошы, а потым і замаркоціцца? (Здаецца мне, гэта выпадак і Наварыча, і Мінкіна, і Клімянкова, і Галіны Булыкi...)

Што ж, калі гэты слых яшчэ недзе адпачывае, дык ён неадменна вернецца. Выдатны венесуэльскі прэзаік Мігель Атэра Сільва свае лепшыя творы, не такія ўжо і вялікія па памеры, — «Калі хочацца плакаць, не плачу» і «Лопэ дэ Агірэ,

князь волі» — напісаў пасьля досыць вялікага перапынку: з 1961 па 1970 і з 1970 па 1979 гады.

Карацей: не пісаць не заракаюся. Але лухту друкаваць, або проста шэрасьць — ня буду.

Які сэнс — проста пісаць — калі ня чуеш?.. Ну мог бы я працягваць — «падтрымліваць форму», штампаваць патроху. Але ня толькі не хачу — яшчэ і ня ўмяю. Дзеля чаго крэмзаць? Таму што ты копісь быў, і можа ёсьць яшчэ «членам» «суполкі»? Таму што некалі штосьці мог?

Ляжыць у мяне трэці ўжо год зроблены, не перапрацаваны аповед памерам з аповесьць. «Адпалірую», як рукі дойдуць. Гэты «шэдэўр» — і дашлю праз пару гадоў: усё ж такі нешта ў ім ёсьць. Ёсьць яшчэ адметны фантазмагарычны сюжэт. Ну і што? Рука ж да яго не дацягнеца.

Цяпер я заняты працаю ў галіне псіхіятрыі. Пішу гісторыю алкагольна залежнага, неўраўнаважанага чалавека, з пакручастым лёсам, — сваю аналітычную (амаль) біяграфію. Гэта мне цікава, гэта, можа, будзе мець нейкую карысьць.

Саўлюс Шаль цяніс (я разам з былым кіраўніком Альтэрнатыўнага тэатру Вітасам Грыгальюнасам пераклаў ягоныя «Матылёк», «Клён», «Цукар на памяць») і Алег Мінкін у начных гамонках, яшчэ задоўга да многіх, вызначальных, падзеяў у маім жыцьці, выслухаўшы яе абрыўкі, казалі, што выдумляць мне нічога ня трэба — варта адно занатаваць зганае. А можа, і не ўдасца мне гэта: нават мне, эксгібіцыяністу, не заўсёды даспадобы распранацца.

Заўважце: футбалісты, баксёры, якія клапацяцца пра сваю рэпутацыю, — а ў мяне яе надта вялікай няма, — сыходзяць своечасова. Нягледзячы на мажлівасьць зарабляць яшчэ грошы, і немалыя, і нават выступаць пры гэтым добра. Добра, але ж не так, як раней. Хоць я, вядома, і не Эвандэр Холіфілд у літаратуры — пэўна ж, большасьць бачыла на рынзе такога баксёра. Ну і — паўплывала на мяне гісторыя з нявыхадам у сьвет маёй «П’янай кнігі, або жоўтага колеру белага сьнегу», якую я цяпер назваў бы інакш — ну хоць бы «Самотаю» (адна з лепшых маіх навелаў).

Гэта 350 старонак, роўна 50 тэкстаў, 7 з якіх друкаваліся ў «Фарбах душы». Кніжка мусіла выйсьці ў 1994 годзе. Усе тэксты, апроч як у «Фарбах душы», друкаваліся ў 1988-94 гадах у «Крыніцы», «ЗНО», «Полымі» і нават у былой бальшавіцкай газеце «Звезда»... (І навошта ўся гэтая лічбаторыя — «новатор» ад Еўпаторыі!?) Гэта як бы эпітафія кнізе, нявыдадзенай з бласлаўленьня шчырага сябра майго Марчука. Як усё гэта ахапіць чытачу, калі яно не сабранае ў зборніку? Нехта зусім не чытаў «Полымя», нехта — «ЗНО», нехта — «ЛіМ», нехта — «Крыніцу», хтось не чытаў нічога, апроч «андэграўнда». Распісаўшыся ў 90-х гадах, я цалкавіты для чытачоў гэтага часу застаўся невядомы.

Дырэктар выдавецтва, які пры нашых сустрэчах на вуліцы, яшчэ ня будучы кіроўцам, заўсёды, «па дружбе», казаў мне, што з «празаікаў твайго пакаленьня ты ...» (цытаваць няёмка, так высока цаніў). Заходзіў я да яго і перад ад’ездам, і лісточак пасьля даслаў...

Ну каго, як мы казалі ў юнацтве, «е... чужое гора»? Нават калі ты і «... у сваім пакаленьні».

Арловым трэба быць, каб цябе друкавалі, а не разьдзяўбаем з усімі тваімі дэпрэсіямі, п’янкамі, дзівамі ды зьнікненьнямі.

Ці хоць бы Глёбусам.

Можа, падбяру як-небудзь лепшыя навелы і паспрабую іх надрукаваць. Калі ў гэтым яшчэ будзе заставацца сэнс.

Л.Г.: *За той час, што мэнчыся з асадкай за пісьмовым сталом, ці ўсьвядоміў ты сваю чалавечую сутнасьць і сваё прызначэньне ў гэтым сьвеце? А калі — не, то ці маеш ты права тварыць? Ці творчасьць — гэта скразныя сумненьні?*

А.А.: Пра гэта ты сам трапна ў «зацемках» сказаў. Нешта накшт талт таго, што ўсё сталееш, а мужчынам так сябе і не адчуў. І нават звышвалявы ў сваіх творах Лондан скончыў жыццё самагубствам — прачытайце «Марціна Ідэна», дзе ён прадказаў свой канец.

А тварыць мае права і N з M (не хачу нікога абражаць, рабіць камусьці балюча — няхай цешацца, выдаючы чарговую далёка ня першую «кнігу», а мог бы пералічыць ...наццаць імянаў з «нашых»). Гэта я «па Глэбусе з Арловым магу прайсьціся» — з іхнімі талентамі.

А сумненьне — пачатак любога шляху. Як і шлях, любы, — усяго толькі пачатак, і пачатак менавіта сумненьня.

Што леваруч, што праваруч.

Л.Г.: Ты имат перакладаеш... Як табе, у параўнаньні з лепшымі ўзорамі замежнай літаратуры, бачыцца нашая беларуская, прынамсі тая, што прызнаная намі класікай?

А.А.: Перакладаю я і праўда шмат — і далёка не апошніх.

Праўда, цепер ужо толькі кнігі й артыкулы па псіхіятрыі.

А так мне давалося працаваць з многімі вялікімі. Пералік заняў бы многа месца...

Так што, пэўны вопыт, які дазваляе мне параўноўваць, насамрэч маю. Перакладаючы сказ за словам, прадзіраючыся праз, здавалася б, непразныя фрагменты такіх монстраў стылю, як Бэкет ці Пэрэк, — гэта ня проста чытаць элітную прозу.

Вядома, іхнія творы нявымерна лепшыя за сакатно большасці нашых цаглінавікоў — аўтараў нікому не патрэбных «раманаў».

Але і найвышэйшы бал Пэрэку з Іянэскам не пастаўлю. У лепшых сваіх творах Арлоў, Станкевіч, Пятровіч, Глэбус, Мудроў — цікавейшыя. Аднак толькі ж не стваральнікі сённяшняе «нашані ўскае» «прозы» — нехта ўпарта сьцьвярджае, ёсьць, маўляў, такая прасунутая літаратура. Гэта прыблізна такі ж магутны пласт, што й памянёныя цаглінавікі, — тут можна правесці аналогію з расейскімі камунякамі ды «дэрмакратамі».

Дзьве скрайнасьці, у якіх аб'ядноўваюцца няшчасныя людзі, хворыя на самалюбства. Адно што дрэва — другія вылузваюцца. І тыя і гэтыя — местачковыя выхаванцы — Далідовіча і Дубаўца: Далідубаўцы... (Пры ўсёй маёй неабсяжнай павазе да Дубаўца — падзьвіжніка).

А вось што мне бачыцца. Упрыгожыла б лепшую паліцу сусьветнае прозы анталогія беларускага апавяданьня — двух-, трох-томнае, па 3-4 аповеды ад дзесятка аўтараў. Купалава драматургія — анталогія, укладзеная з лепшай беларускай камедыі — «Паўлінка», лепшай драмы — «Раскіданае гняздо», лепшай трагікамедыі — «Тутэйшыя», лепшай аднаактовай п'есы — «Прымакі». Я ўжо не кажу пра анталогію беларускага верша. Узяць хоць бы Мінкіна:

Па зале халоднай з блішчастым паркетам

Іду я праз шыхт старасьвецкіх партрэтаў...

Але найперш вылучу: «Новую зямлю», дабальшавіцкага, вядома, Купалу, мову Кузьмы Чорнага, якая засталася найвялікшым помнікам беларускага слова. Максім Танк. Разанаў. Геніяльныя аповеды Стральцова, Адамчыка, Пташнікава...

А вось раманаў, ну забіце мяне, — ня бачу. Хіба што Дубавец напіша. Гэны можа напісаць, як стоміцца навучаць сваіх гадаванцаў, як добра ўпрэе ды пасядзіць ўначы гадзіну-другую з Сысам і з прывідам чорнага чалавека насупраць, каб конча дайсьці да ладу, — «Пастараль» у тутэйшым з адкручанай галяўнёю.

А пакуль яны ўтрох не спаткаліся, беларусам давядзецца чакаць сваіх перакладчыкаў на іспанскую ды нямецкую — нашых «Ста гадоў адзіноты» ці «Стэпавага ваўка»... Суцяшае адно тое, што ў нашых суседзяў-балтаў і ўкраіцаў і нават палякаў няма яшчэ сваіх Кундэры і Павіча.

Л.Г.: *Сапраўдны творца і заганны («порочный»)...* Скалечанае ўласнае жыццё дзеля стварэння прыўжраснага мастацкага шэдэўра... Няшчасны аўтар і шчаслівы чытач... Абсурд, ідыётства?..

А.А.: Перачытаем «Мукі пекла» Акутагавы.

Ёсыхіда, прыдворны мастак уладнага князя, любіў толькі мастацтва і сваю адзіную дачку. Ён быў Майстрам, але меў недахоп: мог намаляваць адно тое, што бачыў. Адночы князь загадаў яму расьпісаць шырму выяваю мукаў пекла. Спачатку праца ішла паспяхова: жудаснае полымя ён бачыў падчас аднаго пажару etc. Але, паводле ягонай задумы, пасярэдзіне размалёўкі мусіла быць ахопленая агнём карэта, а ў ёй гіне маладая прыдворная панна. Такого мастаку бачыць яшчэ не давялося, і ён зьвярнуўся да князя з просьбаю даць яму мажлівасьць паглядзець на гэткае. Князь, жадаючы правучыць шаленца, загадаў спаліць на ягоных вачах карэту з дачкою Ёсыхіды. Мастак ня кінуўся ў полымя. Закончыў твор — і налажыў, праўда, на сябе рукі.

Наўрад ці ёсьць у нас Ёсыхіды. Але проста ў меру апантаных хапае — толькі плён не ёсыхідаў, бо няма такога размаху.

Аднак лепш у тысячы разоў быць Высоцкім, які скарачаў сваё жыццё ня толькі апантанасьцю ў працы, але і гарэлкаю (паляк Даніэль Альбрэхскі, які блізка ведаў яго, сам піток добры, сказаў, што ніколі ня бачыў чалавека, які б гэтак спальваў сябе пітвом), чым тым амерыканцам, з якім я неяк размаўляў. У няшчаснага бізнэсоўца ажно сківіца адвісла і сьліна па падбароддзі мала не цякла, капі ён згадваў чыесьці «...мільён доларз»...

У Высоцкага:

Мне есть что спеть перед Всевышним,
Мне есть чем оправдаться перед ним.

«Недвіжымае імушчэства? Дык сын прап'е ўсё тваё недвіжымае імушчэства разам з усім двіжымым!» (з майго «Камедыянга»).

«Калі б я ня піў гарэлкі, — сказаў Шукшын, — то я ніколі не спазнаў бы, што такое жыццё».

Хоць я цяпер і не гарэлчын чалавек, але ўсе мы ведаем і шукшынскіх «чудзікаў», і «Во сне ты горько плакал» Юрыя Казакова, які таксама быў тут не абыякавы, і напісана гэта з нагоды такога ж Генадзя Шпалікава, — ведаем мы і вяршыню нашай прозы — «Смаленне вепрука», у якім таямніца вялікая ёсьць. Шаламаву спляжылі жыццё ў лагерах — і мы ведаем ягоныя «калымскія аповеды». Кім бы ён быў, каб не... — ?

Л.Г.: *Пишучы, ты працуеш над сваім творам ці пераставраеш сябе?*

А.А.: Пэўным чынам, вышэй я ўжо адказаў на гэтае пытаньне. Якая праца? Які ўвогуле я? Мяне – няма. Толькі мой асабісты пачуцьцёвы вопыт — і нехта. За якія вось толькі адзнакі?

Л.Г.: *Ці губляе што-небудзь чытач ад таго, што нашы з табой кніжкі не выходзяць? Ці губляем пры гэтым што-небудзь мы з табою?*

А.А.: Анічога ён не губляе. Ён, да прыкладу, «Парфуму» Зюськінда перачытае. Ну не набудзе ў душы сваёй нейкі шолах «чужога» жыцця... І мы нічога не губляем — адно вось, што самалюбства сваё ня цешым. Дык за нас Глёбус з Арловым адцешацца. Дранько-Майсюк. Пісарык. Працай сваёю і паставаю ў жыцці заслужылі на тое яны права.

У Арлова з Глѣбусам ужо цяпер, дай ім Бог здароўя, уласных кніг на паліцы больш, чым у мяне ўвогуле ў гэтай закардоннай хаце. І ім, мабыць, прыемней і весялей живецца, чым мне з адною ўласнай «брашураю».

Але ж і Дубавец яшчэ ёсьць. Той, што бяз зьмены.

Л.Г.: *Хто табе сёння ў тваёй няпростай жыццёвай сітуацыі неабходнай — блізкі і надзейны сябар ці таленавіты таварыш і калега па яру?*

А.А.: Ні сяброў, ні таварышаў. Адзін ты. Ёсьць адзінота, маўчаньне, рэдкая размова з былым знакамітым футбалістам — паўсотні гульняў за СССР толькі ў якасьці капітана. Слухаю пра Бэста, пра Джаіча... І сабачка — Жужа. З ёю я не нацыяналіст, хоць яна і рускі спаніэль. Можа, мне наколку зрабіць: «Чым больш я пазнаю людзей, тым больш сабакі даспадобы»?!

Л.Г.: *Ад чаго (і чым) у цябе баліць душа пры сканчэньні ХХ стагоддзя?*

А.А.: Дужа баліць праз тое, што «кто бы мог подумать, кто бы мог представить, што ўсё так палучыцца». І са мною, і з беларусамі. Чытаю ў «Нашай Ніве» — як сьцебанула: «Лічы перапісу дазваляюць зусім з новых пазыцыяў гаварыць аб правах беларускамоўных».

Ёсьць такі вядомы паўночны звер — футра ў яго добрае...

«Каму ты лісты з-пад шыбеніцы

Пісаў, Кастусь Каліноўскі?..»

І Лукашэнка тут ні пры чым. Чытайце Чобата. Яновіча. Мілаша.

Лукашэнка скарыстаў тое, што на ягоным месцы падхапіў бы з зямлі любы «савецкі камсамалец сярэдняга зьвяна» з ягонымі поглядамі ды харызмаю, — беларускі савецкі народ.

А права — і камсамольскае, і народава, як і любое права, трэба паважаць, не навязваючы ім сваё.

Рабі і чакай, каб той, хто думае сёння, як ён думае, думаў заўтра, як ты — ня будзь Пазьняком.

Ня трэба грукацца лобам у зачыненыя дзьверы.

Л.Г.: *Літаратура ў ХХІ стагоддзі ўсё яшчэ будзе сур'ёзным заняткам таленавітых людзей — творчасцю, ці «выпендрэжем для шизофреников»?*

А.А.: Калі меркаваць па тэмпарытмах, то літаратура амаль асуджаная.

Але нехта заўсёды разгорне кнігу. Калі гэта — кніга.

У рэшце рэшт, застанеца Біблія, Кніга для ўсіх і на ўсе часы...

Л.Г.: *А, як думаеш, у Бібліі сабраныя ўсе словы?*

А.А.: Пра гэта, здаецца, я таксама ўжо сказаў...

Л.Г.: *Як часта табе хочацца хоць з кімсьці проста пагаварыць па-беларуску? Ці Беларусь і сапраўды «край як выкляты Богам»?..*

А.А.: Ведаеш, я тут дзёньнік патроху пішу на беларускай, але ня толькі, мове — яшчэ і па-французску, і па-ангельску (практыкую), але ж рука ўпарта забываецца і выводзіць сваё, роднае беларускае слова.

«Родина — уродина»...

Беларусі «пашанцавала» з першымі абодвума нацыянальнымі «лідэрамі»: і з Шушкевічам, і з Пазьняком, вось толькі ня ведаю, з кім болей — бадай што з першым, бо ён багата што мог бы скарыстаць і зрабіць незваротным. Ну, а другі пасьпяхова рабіў з нацыянальнай ідэі пудзіла для «сярэдняга беларуса».

А так што: жудасная, але такая «незалежнасьць», як цяпер у Беларусі, прынесла ёй адну шкоду — і лепш бы яе, даруйце за блозьнерства, і не было. Гранты, фонды, незалежныя выдавецтвы, Бабковы, Булгакавы, Людкі Сільновы і нават Аркушы — гэта, як па нармальным рахунку, лухта пісарыкаўская ў параўнаньні з тымі «абмежаванымі» (як на цяперашні погляд) мажлівасьцямі, якія беларуская мова і літаратура, загнаньня ў кут, усё ж мелі пры таварышах камуністах.

А пачыналася ўсё з дурня-афіцэра-дэпутата саюзнага парламенту, які сьмя-

шы ў усю краіну (здаецца, Петрушэнка) сваімі поглядамі й акцэнтам (зандаваньне адбывалася ці што?), — і як толькі гэты не дапяў да ўлады?..

А з боку матэрыяльнага — што? Рабства. Гаварыць, умоўна, можна. У Афрыцы хоць какосы на галаву падаюць і можна нават не адзявацца, не тое што не апранацца. Беларусы — гурма жабракоў са зьніклай сьвядомасьцю. Замбіраваны этнас.

«НН» выходзіла і за бальшавіцкім часам — і была цікавейшая. А цяпер Дубаўцу трэба добра памаракаваць: на каго арыентавацца — на Чобата і Харэўскага ці на свой цімураўскі загон — стайню імя Патрыса Лумумбы, каб захавць у больш-менш прахадным выглядзе адзінае яшчэ нечага вартае беларускае перыядычнае выданьне. (Аднак Чомбэ, Мабуту і Касавубу — проста птушаняты ў параўнаньні з дубаўцоўска-глэбусавым эскадронам мараканскіх тантон-макутаў, гатовых генью ўсіх часоў і народаў... ня буду казаць што — брыдка. Глэбус, мяркую, трымае іх пры сабе за іхнюю бяспечную яму бяздарнасьць, якая адно адценьвае ўсю ягоную веліч як сексуальнага рэфармагара з інтэлектуальным абліччам. Іхня неўтаймаванае жаданьне пераводзіць дубаўцоўскую нятанную паперу можна растлумачыць хіба што псіхічнай хваробаю.) А то Андранікі могуць і да меншавіцкага лістка давесьці, як ужо не давалі на сваіх старонках, якія выбеліць і то было б лепш: хоць бы Дубавец з карэктурам адпачылі. Я паважаю Славаміра Адамовіча і Севарынца за іхнія погляды і ўчынкі (Славаміра можна цаніць за адзін толькі верш з фантастычна адчайным назовам «Ранішні роздум пасля няскончанага акту мастурбацыі»), аднак не за «маляўную» «прозу». А ўжо Паліна Качаткова лепш бы занялася вышываньнем, прыхапіўшы з сабою ўсіх Андранікаў — няхай бы перапісвалі ад рукі ўсе беларускія трылогіі. Дарэчы і самому гуру не зашкодзіла б, раз ад яго такія арыенціры сыходзяць...

А пакуль я тут толькі з Жужаю па-роднаму гаману. Чытаю ёй напісанае. Пісарыка, дарэчы, чытаў нядаўна — ёй чамусьці не спадабалася. А вершы Толі Сыса — наадварот: слухае не міргаючы, да сабачых сьлёз...

Выбачай, Лёня, — сумна... І — бывай...

